

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenységek dokumentációja

Erkel Ferenc kamarazenekar csembalistájaként continuo és szóló feladatokat láttam el 1987-től kezdődően közel 10 éven át.

Csembaló speciális kollégiumot tartottam a Debreceni Zeneművészeti főiskolán az 1997 – 98-as tanévben, melynek diákok és tanárok is résztvevői voltak.

J. S. Bach V. Brandenburgi verseny, Rádió 2004 Rádió Márvány terem.

J. S. Bach: e-moll toccata, Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar 2011, közös koncert Lakatos Györggyel, műsoron más barokk kamaraművek is.

François Couperin: XIII. h-moll Ordre: *Les Folies françaises, ou les Dominos* tétele Széllné Ványi Tamara növendékem diplomaműsorában 2012, Debrecen.

François Couperin: *L'Art de toucher le Clavecin*, prelűdök, 2014 március Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar

DLA Doktori értekezés tézisei

Lakatos Péter:

A historikus barokk előadásmód megvalósításának lehetőségei a zongorán F. Couperin művei és csembaló iskolája alapján

Couperin és Bartók – csembaló és zongora

Témavezető: Vadász Antalné Horváth Anikó DLA

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti besorolású
doktori iskola

BUDAPEST

2014

I. A kutatás előzményei

Témám szorosan vett tárgykörében – Couperin műveinek zongorán történő és historikus szempontokat figyelembe vevő előadása – eddig nem találtam publikációt. A dolgozatomban szereplő interjú-fejezet tanulsága szerint azonban elgondolásaimmal, nézeteimmel nem állok egyedül. Abban a kiváltságban volt részem, hogy zongora tanulmányaim mellett középiskolás koromtól kezdődően a csembalóval is folyamatosan foglalkozhattam. Ennek végkifejletként zongora diplomám megszerzése után Horváth Anikó növendékeként elvégzett kétéves csembaló posztgraduális képzést végeztem el a Zeneakadémián.

Kezdeti időszakban két külön világgént élt bennem a historikus zenei irányzat és a zongorázás, majd fokozatosan felfedeztem újra a zongorát, mint a barokk művek megszólaltatásának hiteles eszközét. Nagy segítségemre volt Nikolaus Harnoncourt *Beszédszerű zene* című könyve mely nagy hangsúlyt helyez a helyes gondolkodásmódra és alapelvekre, valamint a valós mondanivalóval megtöltött előadásra. Ebben az időben kezdett újra koncertezni Magyarországon Schiff András, és J. S. Bach

IV. Eredmények

Célom az volt, hogy jól használható információkat fogalmazzak meg azon érdeklődő tanárok és fiatal zongoristák számára, akik nem foglalkoznak behatóbban a historikus mozgalom elképzeléseivel, de szívesen játszanák François Couperin csembaló darabjait zongorán. Korábban mind historikus oldalról, mind pedig a zongoratanítás részéről fenntartások fogalmazódtak meg azzal kapcsolatban, lehet-e, érdemes-e egyáltalán Couperin darabjait zongorán megszólaltatni. A magam ismereteivel és eszközeivel szerettem volna bebizonyítani, hogy ez lehetséges, és összegyűjtöttem az általam megismert legfontosabb alapelveket, amelyek ebben segítségül lehetnek. Couperin művészete méltánytalanul szorul háttérbe a magyar zongoratanítási gyakorlatban – tisztelet a kivételeknek –, ezért fontos, hogy felismerjük: ezekkel a művekkel történő megismerkedés igen hasznosnak is bizonyul, mind előadói, mind zongoratechnikai szempontból.

eljutni Couperin darabjaival kapcsolatosan az elmúlt évtizedek historikus előadói gyakorlatának ismerete nélkül. Dolgozatomban részletesen elemeztem azokat az eseteket, amelyekben az Urtext szöveg alapján, a historikus kotta-értelmezés más következtetésekre jut. Ehhez igyekeztem felvázolni Couperin csembalóiskolájának fontosabb alapelveit, a díszítések megvalósításától kezdve, a kötőívek értelmezésén át egészen a régi ujjrendekig.

Végül mindezek alapján konkrét javaslatokat fogalmaztam meg, amelyek segítségével Couperin darabjai hitelesebben szólaltathatóak meg zongorán. Kitértem a dinamika, a pedálhasználat, a hangszerkezelés, a díszítések, a tempó és az artikuláció legfontosabb kérdéseire.

Fontos megerősítés volt számomra az az interjú fejezet, amelyben olyan elismert magyar művészek válaszait gyűjtöttem össze, akik alapvetően a historikus irányzat képviselőiként korabeli hangszerek megszólaltatói, de mindannyian zongorán is koncerteznek. Válaszaik megerősítették korábban leírt véleményemet.

Francia és Angol Szvitjeinek előadása szintén komoly inspirációt jelentettek. Zempléni Kornél tanítványaként, a Tanár Úr tájékozottságának és rugalmasságának köszönhetően lehetőségem nyílt minden frissen megismert felfedezés és elgondolás – díszítések szerkesztése, pedál nélküli előadások, barokk zene és a retorika kapcsolata – kipróbálására.

Később, pályakezdő főiskolai tanárként megpróbáltam megosztani megszerzett tudásomat, tapasztalataimat növendékeim újabb és újabb generációinak. Ez kezdetben sok kudarccal, később azonban egyre több sikerélménnyel járt. A tanítás során letisztult fokozatosan egy elképzelés arról, hogyan lehet segíteni a növendékeket az artikuláció, a frazeálás, a díszítések megvalósításában.

Végül felismertem, hogy ezzel a területtel kapcsolatosan nagyon kevés szakirodalom áll rendelkezésünkre. Ugyanis a historikus felfogás hívei számára – főleg a jelentősebb könyvek és publikációk megjelenésének idején – nem volt alternatíva a zongorán történő előadás. Zongorista oldalról megközelítve elsősorban J. S. Bach, valamint D. Scarlatti műveiről alakult ki a művek előadásának hagyománya, F. Couperin művei jórészt mellőzve maradtak. Csak a historikus mozgalom előtti

időszakból lehetnek forrásaink, mint például Bartók Béla: *F. Couperin válogatott zongoradarabok* kiadása. Ezért döntöttem úgy, hogy megpróbálom a már megismert historikus alapelveket megvalósítani F. Couperin műveinek zongorán történő tanítása és előadása során.

II. Források

R. Donnington: *A barokk zene előadásmódja* című könyve a barokk zene megszólaltatásával foglalkozó zenész számára alapvető mű, így kiindulásként megszabta az irányokat. A *Régi Zene* címmel megjelent két kötet (tanulmányok, cikkek interjúk) – Péteri Judit szerkesztésében – nagyon sok előadói tapasztalatot és felismerést szolgáltatott. Nikolaus Harnoncourt: *Beszédyszerű zene* című könyve világos útmutatásokat ad az értelmezés kérdéseiben. François Couperin: *L'Art de Toucher le Clavecin – The Art of Playing the Hapsichord*. (1717) Margery Halford, angol nyelvű modern fordítása, magyarázatai és közreadói instrukciói az alapja a Couperin-féle csembalóiskolával kapcsolatos szövegeknek és értelmezéseknek. Horváth Anikó: *A csembaló virágkora*

Franciaországban. DLA doktori értekezése egy általános megközelítést adott, Cseh Dalma: *François Couperin: Pièces de clavecin (Nemesi arcképcsarnok a királyi udvarban)* DLA doktori értekezése konkrét művek kapcsán nyújtott segítséget.

A felhasznált kották és közreadásuk alapozták meg a konkrét elemzések kidolgozását. Bartók Béla: *Couperin válogatott zongoradarabok* 1. és 2. füzet előadás-történeti szempontból kiinduló pontként szolgált az összehasonlításban. Gát József kiadásában megjelent Couperin: *Pièces de Clavecin* I. – IV. kötet – hitelesség szempontjából nagyszerű példája a korai Urtext kiadásoknak – jelentették a vizsgált művek eredeti szövegének mintáját.

III. Módszer

Először igyekeztem rövid összefoglalást adni az elmúlt évtizedek historikus mozgalmanak legfontosabb megállapításairól. Erről a kiindulási alapról vizsgáltam Bartók Béla Couperin darabjaiból összeválogatott két kis füzetét. Bartók közreadói és előadói gondolkodásmódja jól példázza milyen következtetésekre lehet